

A Coruña na creación do libro galego

1810 - 2010
BICENTENARIO DA PUBLICACIÓN
DO PRIMEIRO LIBRO EN GALEGO

Concello da Coruña
Concellaría de Cultura

Coa colaboración da
Real Academia Galega

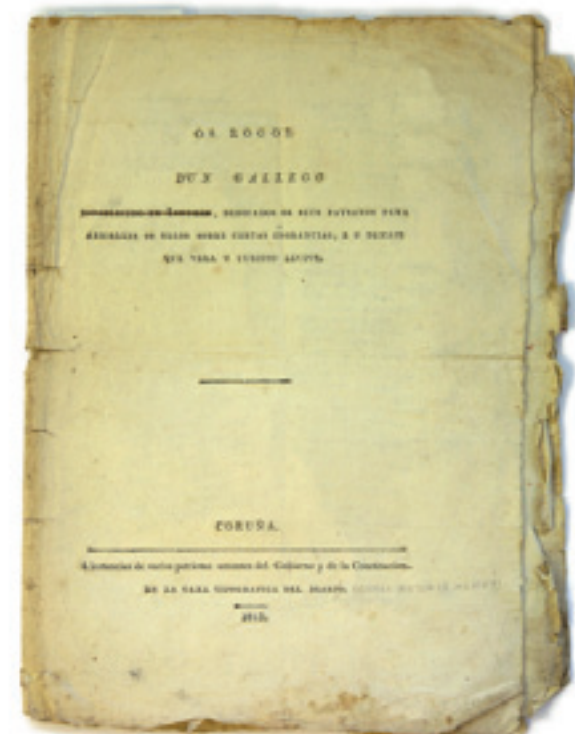

1810 O primeiro libro
impreso en galego

A guerrilla popular ou a batalla de
Ponte Sampaio son algunhas das
Proezas de Fernández e Neira.

1813 O primeiro
éxito editorial

C'Os Rogos dun gallego... a lectura
soborda os círculos intelectuais e
chega aos adros e ás feiras aldeáns.

1860 Pioneiros na lingua
e na edición

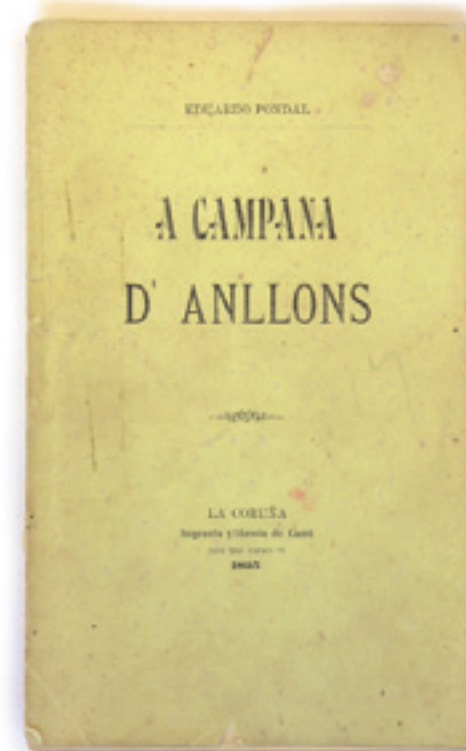
Antonio de la Iglesia está ao coidado
do *Album de la Caridad*, a primeira
antoloxía da poesía Galega.

1885 A primeira
editora moderna

A *Biblioteca Gallega* de Martínez
Salazar ten a sede na propia librería
do editor, na rúa do Rego de Auga 16.

1891 Uxío Carré: libreiro,
editor e poeta

Centro editor e cultural, a librería
de Carré tivo as súas sedes no Rego
de Auga 16 ou na rúa Real 30.

1924 Lar: o galego
faise esencial

Camilo Díaz deseña para Lar unha
forte identidade gráfica, que será
emblema do galeguismo.

1927 Nós: o soño
dun mercado

No número 36 da rúa Real, Ánxel Casal
edita algunhas das obras máis emblemáticas
da literatura galega contemporánea.

O libro galego moderno é unha creación coruñesa. En 1810, hai agora douscentos anos, imprímese na cidade o primeiro libro en galego, tres anos despois editase o primeiro supervendas da literatura galega, pero é no período 1885-1931 cando se configura na Coruña a moderna empresa editora. A partir de 1885, a *Biblioteca Gallega* de Martínez Salazar comeza a formar un público e a seguinte xeración de editores xa é quen de soñar un mercado. Leandro Carré e Ánxel Casal comezan a cadrar os números do libro galego. Sentido empresarial e compromiso ideolóxico están sempre presentes nos editores coruñeses.

Guión e realización:
Barro Salgado Santana (Grupo Revisión Deseño)
Fotografías por cortesía de:
Arquivo e Biblioteca da Real Academia Galega

1810 | O primeiro libro impreso en galego

Antigo guerrilleiro contra os franceses polas terras do Deza e Lemos, o coruñés Xosé Fernández e Neira escolle a lingua galega para armar unha conversa entre os compadres Chinto e Mingote. Velaquí o libro *Proezas de Galicia* no que dous labregos, afervoados defensores do país, relatan coloridos episodios da loita popular contra o exército de Napoleón. O espírito progresista e a causa da lingua xa non abandonan a historia da literatura galega. Neira marca un fito e adianta o carcter dos futuros escritores.

O roteiro coruñés de Xosé Fernández e Neira vai desde a súa casa natal, na rúa das Tinallas 10, até o número 3 da rúa da Barreira, onde Manuel María de Vila imprime o seu libro.

1813 | O primeiro éxito editorial

Todos sabían que era el, os absolutistas tiñano denunciado. Algún xornal sinalaba o perigo, aquelas follas estaban a chegar a todas as aldeas. En pouco tempo fixéranse dúas edicións, unha delas de 10.000 exemplares, anos despois aínda dúas máis. Era sabido, os 616 versos daqueles *Rogos...* anónimos, que escarnecían á Inquisición, eran da autoría de Manuel Pardo de Andrade. "Impío y demócrata en sumo grado", como é nomeado nunha *Lista de enemigos...*, foi procesado e perseguido a morte. Despois de ter fundado catro xornais na Coruña, entre eles o primeiro da Galiza, morreu exiliado en París en 1830, tiña 70 anos de idade.

En 1841, os liberais da Coruña renden tributo a Pardo de Andrade con esta nova edición da súa obra.

1860 | Pioneiros na lingua e na edición

Os irmáns De la Iglesia van ser os iniciadores dun proceso que conduce á edición moderna: en 1860 crean *O vello do Pico Sagro*, a primeira publicación periódica en galego; no mesmo ano poñen en marcha *Galicia, Revista universal de este reyno* (1860-65), que vai editar o primeiro dicionario galego-castelán (1863). En 1862, Antonio prepara a edición da primeira antoloxía da poesía galega, o *Álbum de la Caridad*, que recolle as pezas presentadas o ano anterior aos Xogos Florais da Coruña. En 1882, Francisco publica *A fonte do xuramento*, a primeira obra teatral en galego. Xa na *Biblioteca Gallega*, Antoio chega a editar, en tres tomos, a antoloxía *El Idioma Gallego* (1886).

Antonio de la Iglesia

Francisco María de la Iglesia

1885 | A primeira editora moderna

Con Martínez Salazar, o libro galego dá un salto adiante. Coa súa *Biblioteca Gallega* aparece na Galiza o concepto de editor moderno, que fixa un rumbo a seguir e crea unha marca que respalda os diferentes títulos a editar. A intención tradúcese, tamén por primeira vez, nun deseño gráfico unificado que dá carácter a toda a colección. Tras un comezo asociado a Juan Fernández Latorre, que imprime os primeiros títulos nos seus talleres de *La Voz de Galicia*, na rúa de Santiago 1, *Andrés Martínez Editor* será o selo empresarial co que a colección chega aos 52 títulos no ano 1903. A súa *Biblioteca* presenta obras en galego e tamén en castelán, pero a colección enteira está ao servizo da cultura galega.

Nacido en Astorga, arquivero de profesión, Andrés Martínez Salazar chegou a suceder a Murguía na presidencia da Real Academia Galega.

1891 | Uxío Carré: libreiro, editor e poeta

Abandonou o comercio para dedicarse ao libro. En 1889 merca a librería de Martínez Salazar e cobra vida a *Librería Regional* na que Carré vai ser un referente cultural na cidade, como libreiro, como editor ou como anfitrión da *Cova Céltica*, a tertulia que dá orixe á fundación da Real Academia Galega. A súa actividade como editor comeza co tomo IV da *Historia de Galicia* (1891) de Murguía e até 1908, publica arredor de 24 obras, rematando a súa actividade co emblemático *La Revolución Gallega de 1846* de Francisco Tettamancy. Redactor e impresor da *Revista Gallega*, vai ser o fundador e director d'*A Nosa Terra* en 1907.

Na *Librería Regional*: de esquerda a dereita, Florencio Vaamonde, Emilio Rodríguez, Uxío Carré, Galo Salinas e Francisco Tettamancy.

1924 | Lar: o galego faise esencial

Obras curtas, formato de peto, forte identidade gráfica, tiradas de 3.000 exemplares, prezos populares, todo sempre en galego. A fórmula estaba madura, o libro debe chegar ás masas. No 1919, o xornal coruñés *El Noroeste* ensaia a colección *¡Terra a Nosa!* na que saen 13 números. No 1921-22, *Céltiga* de Ferrol chega aos 15. Agora é o tempo de Leandro Carré na dirección e do entusiasta Ánxel Casal na administración, sempre a pé de máquina. Entre os dous xurde *Lar*, que en tres anos chega aos 40 títulos. En 1927, Casal decide dar un paso máis, Carré céntrase na elaboración do seu *Diccionario*.

Da preocupación filolóxica de Leandro Carré é froito o seu *Diccionario Galego*, publicado en dous tomos, I (1928), II (1931).

1927 | Nós: o soño dun mercado

Ánxel Casal decide perseguir o soño dun mercado para o libro galego, decide dedicarse profesionalmente á edición. Cunha imprenta pequena, tecnicamente moi limitada, cadrando os números, axudando el mesmo aos caixistas e maquinistas, *Casal, rexo, ledó, outimista...*, como quería Otero Pedrayo, bota os alicerces das modernas editoras galegas. En 1931, o constante traballo de impresión para o Seminario de Estudos Galegos condiciona o seu traslado a Santiago de Compostela, cidade da que chegará a ser alcalde. Coa Guerra Civil, Casal cae paseado nunha virada de Cacheiras, nos andeis quedan os cen millores libros da literatura galega do seu tempo.

A revista *Nós* presta o seu nome á editora. Sen Casal nunca tería pasado do nº 18, con el chega ao 139.

Ánxel Casal por Carlos Maside